ANDRA MAROCKOKRISEN 1911 (AGADIRKRISEN)

1. Bakgrunden – den olösta konflikten om Marocko

Den första Marockokrisen 1905–1906 hade slutat med ett diplomatiskt nederlag för Tyskland. Frankrike hade stärkt sin ställning i Marocko, samtidigt som Tyskland hade misslyckats med att splittra samarbetet mellan Frankrike och Storbritannien. Men konflikten om Marocko var långt ifrån löst. År 1909 hade Tyskland och Frankrike visserligen kommit överens om att Tyskland skulle erkänna Frankrikes särskilda intressen i Marocko, medan Frankrike skulle respektera Tysklands ekonomiska intressen i landet. Men snart uppstod nya motsättningar, bland annat när tyska företag inte fick tillstånd att bygga viktiga järnvägar. Samtidigt präglades Marocko av politisk instabilitet, maktkamp och uppror mot landets sultan. Detta skulle ge Frankrike en möjlighet att ingripa militärt – och därmed utlösa en ny internationell kris.

2. Krisens utbrott – den tyska kanonbåten Panther

Under våren 1911 förvärrades oroligheterna i Marocko. Sultanen Mulay Hafid hade svårt att kontrollera landet, och staden Fez hotades av uppror. Frankrike beslutade därför att skicka reguljära trupper till Fez för att återställa ordningen. Den 21 maj 1911 intog franska styrkor staden. Men i Tyskland uppfattades detta som ett försök att i praktiken ta kontroll över hela Marocko. Tyskarna menade att Frankrike bröt mot överenskommelsen från Algeciras 1906 och att tyska ekonomiska intressen nu hotades. Den tyske utrikesministern Alfred von Kiderlen-Wächter beslutade därför att agera kraftfullt. **Den 1 juli 1911 skickade Tyskland kanonbåten SMS Panther till den marockanska hamnstaden Agadir.** Detta var ett tydligt exempel på så kallad *kanonbåtsdiplomati* – att använda militära maktmedel för att sätta press på ett annat land i diplomatiska förhandlingar. Men Tysklands egentliga mål var inte nödvändigtvis att erövra Marocko. I stället ville man utnyttja situationen för att tvinga Frankrike att ge Tyskland koloniala kompensationer på andra håll i Afrika. Den tyska regeringen räknade med att Frankrike hellre skulle göra eftergifter än riskera ett krig.

3. Stormakternas reaktioner – Tyskland isoleras återigen

Men precis som under den första Marockokrisen blev resultatet det motsatta mot vad Tyskland hade hoppats. Frankrike fick starkt diplomatiskt stöd från både Storbritannien och Ryssland. Storbritannien reagerade särskilt kraftigt på att Tyskland hade skickat ett krigsfartyg till Agadir. Britterna fruktade att Tyskland försökte skaffa sig en flottbas vid Atlantkusten, något som skulle kunna hota brittiska sjöförbindelser och den brittiska flottans strategiska ställning. Samtidigt visade det sig att Tyskland inte kunde räkna med något tydligt stöd från sina egna allierade. Varken Österrike-Ungern eller Italien var beredda att stödja Tysklands agerande. Detta blev ett mycket viktigt diplomatiskt bakslag. Krisen löstes slutligen genom en överenskommelse den 4 november 1911. Tyskland accepterade Frankrikes dominerande ställning i Marocko och fick i utbyte vissa landområden i Centralafrika, det så kallade

Neukamerun. Men i Tyskland uppfattades kompensationen som otillräcklig. Ännu en gång hade man försökt hävda sin ställning som stormakt, men i stället blivit diplomatiskt försvagad.

4. Hur bidrog Agadirkrisen till första världskriget?

Agadirkrisen var betydelsefull eftersom den ytterligare förstärkte flera av de motsättningar som skulle bidra till första världskrigets utbrott tre år senare.

För det första stärktes trippelententen.

Krisen visade att Storbritannien, Frankrike och Ryssland hade gemensamma intressen när det gällde att motverka tyska maktanspråk. Det var särskilt viktigt eftersom samarbetet mellan dessa tre länder inte innebar att samtliga var bundna av en gemensam formell militärallians. Agadirkrisen visade ändå att de var beredda att stödja varandra diplomatiskt i en allvarlig internationell konflikt.

För det andra fördjupades Tysklands internationella isolering.

Precis som 1906 hade Tyskland försökt pressa Frankrike, men upptäckt att Frankrike hade starkare internationellt stöd. Samtidigt visade krisen att Tyskland inte automatiskt kunde räkna med hjälp från Österrike-Ungern och Italien. Detta förstärkte den tyska uppfattningen att landet var omringat av fientligt inställda stormakter.

För det tredje ökade den militära rivaliteten mellan Storbritannien och Tyskland.

Storbritannien betraktade den tyska kanonbåtsdiplomatin som ett hot. En viktig följd blev att Storbritannien och Frankrike fördjupade sitt marina samarbete under 1912. Britterna koncentrerade i högre grad sin flotta till Nordsjön, där det tyska sjömilitära hotet fanns, medan Frankrike tog ett större ansvar för Medelhavet. Detta innebar att de två länderna blev alltmer beroende av varandra i sin militära planering.

För det fjärde ökade misstron och risken för att framtida kriser skulle leda till krig.

Tyskland hade återigen försökt använda hot och militär styrka för att nå diplomatiska framgångar. Men i stället för att skapa respekt hade man ökat oron och misstänksamheten hos andra europeiska stormakter. Detta bidrog till en utveckling där internationella konflikter allt oftare kom att betraktas som maktkamper som ytterst kunde avgöras med militära medel.

5. Avslutning – från Marocko till världskriget

Om vi jämför de två Marockokriserna ser vi ett tydligt mönster. År 1905 försökte Tyskland splittra samarbetet mellan Frankrike och Storbritannien, men misslyckades. År 1911 försökte Tyskland återigen pressa Frankrike, denna gång med hjälp av ett krigsfartyg, men resultatet blev ännu en diplomatisk motgång. **Båda kriserna bidrog alltså till att stärka samarbetet mellan Tysklands rivaler, fördjupa Tysklands känsla av isolering och öka den militära och politiska misstron i Europa.** När krisen på Balkan bröt ut sommaren 1914 var Europa därför redan präglat av stormaktsrivalitet och ett alltmer polariserat säkerhetspolitiskt läge. Marockokriserna orsakade inte första världskriget, men de bidrog till att skapa de förutsättningar som gjorde kriget möjligt.